



A Szerb Matica Könyvtára

A Szerb Matica Könyvtára, ma Szerbia második nemzeti könyvtára, 1826. február 16-án jött létre Pesten, az anyaintézménye, a Szerb Matica – Matica srpska irodalmi, tudós és közművelődési társaság megalakításával egy időben. Megalakulásában két körülmény játszott közre: a Magyar Tudós Társaság létrejötte és a Serbske letopisi (magyarul Szerb évkönyv, a későbbiekben Letopis Matice srpske), európai viszonylatban is legrégebbi, folyamatosan megjelenő irodalmi és tudományos folyóirat kiadása, amely idén ünnepli fennállásának kétszázadik évfordulóját. Alapítóinak, Jovan Hadžićnak (írói nevén Miloš Svetićnek) és hat tehetősebb pesti szerb kereskedőnek az alapítólevélben megfogalmazott szándéka a szerb nemzet irodalmának és művelődésének terjesztése volt.

A Szerb Matica működésének első szakaszában könyv- és folyóirat-kiadással, valamint irodalmi pályadíjak kitűzésével foglalkozott. A fordulópontot Sava Tekelija Popović (Tököly-Popovics Száva, 1761–1842), az első szerb jogtudor, a szerb nép nagy jótevője, elnökké választása jelentette 1838-ban. Ő közművelődési központtá, tudós társasággá igyekezett fejleszteni a Szerb Maticát, de külön gondot viselt a Pesten tanuló tehetséges, de szegény szerb fiatalokról is, akik számára a valamikori Grün Baum (ma Veres Pálné) utcában nevelőintézetet hozott létre, a Tökölyánomot. A Szerb Matica és annak könyvtára is ebben az épületben kapott elhelyezést, és Tököly-Popovics Száva a nagyközönség számára ebben a korszerű és tekintélyes

diákotthonban nyitotta meg a korabeli szerb bibliotéka kapuit 1838. augusztus 26-án.

Cserekapcsolatait a könyvtár már létezésének kezdeti időszakában építeni kezdte. Alapfeladatának teljesítése, azaz a saját kiadványainak terjesztése érdekében megküldte kora ismertebb könyvtárainak, elsőként a pesti Nemzeti Múzeum Könyvtárának, 1830. január 14-én, a Letopis első 20 számát és saját kiadású irodalmi termékeinek 5 kötetét, köztük Milovan Vidaković (1770–1841) művét, aki a szerb polgári olvasóközönség köreiből szentimentális regényeivel szerzett hírnevet, továbbá Jovan Sterija Popović (1806–1856) alkotásait, aki a későbbiekben válik majd a szerb vígjátékírás klasszikusává.

Ugyancsak 1830-ban a Matica külkapcsolatot alakított ki még a bécsi császári könyvtárral, a Prágai Nemzeti Könyvtárral és a szentpétervári cári tudományos akadémiaival. Cserekapcsolatainak révén, valamint az egyéni könyvajándékozásoknak köszönhetően, megkezdődött állományának gyarapodása.

A Szerb Matica 1864-ben Újvidékre költözött, s azóta is itt fejt ki szerzőgazdó és gazdag mű-

velődési tevékenységét. A vázolt időszakban – a könyvajándékozások mellett – a könyvtár vásárlás és előfizetés révén is állandóan bővítette állományát. Rendszeresen megkapta a különböző külföldi tudományos akadémiák, egyetemek, irodalmi társaságok és folyóirat-szerkesztőségek kiadványait. Ezek a publikációk többnyire szláv nyelvterületről, de más európai országokból, így Magyarországról is érkeztek. A Szerb Matica az első ajándék könyvcsomagot Atanasije Stojkovićtól kapta 1832-ben, de az első igazán nagy magánkönyvtárak, Platon Atanacković, újvidéki pravoszláv püspök és Tököly-Popovics Száva, a Matica első elnöke révén kerültek a birtokába. A korabeli könyvajándékozók sorába tartoztak még: Vuk Karadžić, a szerb kultúra kiemelkedő



alakja és jeles nyelvújító, II. Petar Petrović Njegoš montenegrói költőfejedelem, a híres Petőfi- és Arany-fordító Jovan Jovanović Zmaj és sokan mások.

A Szerb Matica mindkét világháború alatt zárva tartotta kapuit, s ennek köszönhetően állománya megőrződött az utókor számára.

A második világháború után, 1945 végén Budapestről visszakerült Újvidékre Tököly-Popovics Száva és a Tökölyanum könyvtára. Két évvel később az újvidéki Szerb Pravosláv Nagygimnázium könyvtára került az állományába, majd még ugyanabban az évben Vasa Stajić (1878–1947) irodalmárnak, politikusnak, a Matica titkárnak s későbbi elnökének a könyvtára is az övé lett. Mindezen gyarapodások révén a magyar könyvállományt illetően is tetemes gyarapodás következett be.

1948-tól a Matica srpska Könyvtára szerbiai köteles példányra jogosult. Lényeges fordulópont az intézmény életében 1958-ban következett be, amikor is a könyvtár a Szerb Maticából kiválva önállósult. Az 1960-tól működő Újvidéki Egyetem egyetemi könyvtári funkcióit is ellátta. 1965-től köteles példányt kapott az akkori ország (Jugoszlávia) egész területéről. A 80-as évek végéig a könyvtár az állományában levő kiadványok bibliográfiai adatait katalóguscédulákon tette elérhetővé az olvasók számára, de 1989-ben a hagyományos cédulakatalógusokat lezárták és a munkafolyamatokat gépe-

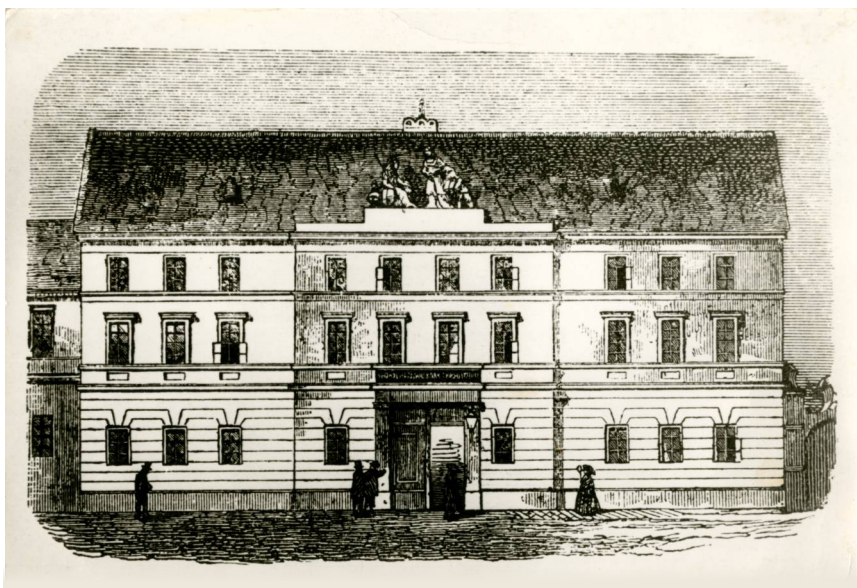
sítették. Az 1990-es években bekövetkezett történelmi változásokat követően – a belgrádi Szerb Nemzeti Könyvtár mellett – Szerbia második nemzeti könyvtáraként tartják számon.

A Szerb Matica Könyvtárában (és még 265 szerbiai könyvtárban) a maribori IZUM informatikai cég által kifejlesztett könyvtári integrált rendszer részeként működtetett *elektronikus katalógus* használatos. Belépni e katalógusba a könyvtár honlapjáról lehet: www.bms.rs

A Matica srpska Könyvtára sikeresen kapcsolja össze gazdag hagyományait a modern információs kor követelményeivel és szükségleteivel. A könyvtári munkafolyamatok teljes automatizálásával eleget tett minden korszerű elvárásnak, hogy küldetését sikeresen végezhesse. Amikor 2003-ban létrejött a könyvtárak közötti kölcsönös (osztott) katalogizálás, a Matica srpska Könyvtára elektronikus katalógusa a Szerbiai Virtuális Könyvtár alap- és többségi részévé vált. 2008-ban már egymillió bejegyzés szerepelt az elektronikus katalógusában, ma pedig már Szerbia legnagyobb elektronikus katalógusbázisát tudhatja magáénak, amely több mint 1 600 000 könyvtári egységet számlál. 2008-ban megkezdődött a könyvkölcsönzés automatizálása, 2012-től pedig lehetővé vált a kiadványok elektronikus megrendelése is.

„A Szerb Matica mindkét világháború alatt zárva tartotta kapuit, s ennek köszönhetően állománya megőrződött az utókor számára ”

2011-ben a Szerb Matica Könyvtárban megkezdődött az állományban levő publikációk digitalizálása. A honlapon elérhető link segítségével beléphetünk a virtuális kiadványok világába. Jelenleg a digitális könyvtár több mint 35 000 monografikus és időszaki kiadványt tartalmaz (összesen több mint 1 900 000 digitális képkockával). A digitalizált másolatok több kulcskérdés alapján is visszakereshetőek. Mindegyikük kapcsolódik a könyvtár elektronikus adatbázisában található rekordokhoz, és részei a szerbiai könyvtári integrált rendszerben működő közös katalógusnak. A modern kor elvárásainak megfelelően említsük meg, hogy a könyvtár Facebook-oldala, amely 2014-ben nyílt meg, www.bms.rs honlapon látható Facebook-ikonra kattintva érhető el. Fontos kiemelnünk, hogy a vakok és gyengénlátók számára készült kiadványok használatához szükséges eszközöket 2016-tól biztosították. A *kérdezd a könyvtárost* szolgáltatás beindítása 2019-ben fontos mérföldkő volt a könyvtár felhasználóbarát tevékenységeinek sorozatában. Ezt a célt szolgálja



a könyvtár 2021-ben indított *Instagram-oldala* és *YouTube-csatornája* is.

A Szerb Matica Könyvtárának állománya jelenleg mintegy 4 millió publikációval rendelkezik több mint 130 nyelven, amelyeket 7 olvasóteremben vehet kézbe a felhasználó. Ezek között 1,6 millióra tehető a könyvek száma, ebből megközelítőleg 60 ezer a magyar nyelvű. Az állományban levő időszaki kiadványok számadatai a következők: 43 ezer címszónak több százéves évfolyama sorakozik a polcokon, ebből a magyar nyelven megjelentetett periodikumanyag 2175 címszóból áll (ebből 1222 magyarországi és 834 vajdasági). A Különgyűjtemények Tárához (a Szerb Matica Könyvtárában ide soroljuk a térképeket, a művészeti és grafikai gyűjteményt, a plakátokat, a zenei részleg anyagát, az aprónyomatványokat stb.) tartozó dokumentumok tételszáma messze meghaladja a félmilliót, s ezek között számos magyar, illetve magyar vonatkozású publikáció is helyet kapott.

A régi és ritka könyvek, időszaki kiadványok gyűjteményé formálásáról már a könyvtár megalapításától kezdve gondoskodtak, s ez a törekvés az elmúlt majdnem kétszáz év alatt is mindig időszerű maradt. A Matica világviszonylatban is a leggazdagabb szerb, cirill betűs, kéziratos könyvállománnyal, valamint a régi és ritka szerb nyomtatott könyvek leggazdagabb gyűjteményével rendelkezik. Az adatbázisában több tízezer régi és ritka könyvnek, időszaki kiadványnak, valamint a

letéti könyvtárak példányainak a leírása található. A 712 kéziratos könyv (ebből 496 cirill betűs), 41 ősnymtatvány, 500-nál is több XVIII. századi szerb könyv adatai mellett személyi könyvtárak és a hat és fél ezer kötetes Tökölyánium Könyvtárának katalogizált állománya is a könyvtár szerves részét képezi. Az utóbbi gyűjtemény több mint 800 magyar nyelvű művet tartalmaz! A XVI–XIX. századi szerb könyvritkaságok adatai csakúgy a rendszer memóriájába kerültek, mint a vázolt időszakban kiadott más nyelvű köteteké, melyek közül 5 XVII. századi, 144 pedig XVIII. századi magyar nyelvű könyv.

A Maticában őrzött legősibb kódex, a XIII. századból származó Matičin Apostol, az újszövetségi kánonnak az apostolok cselekedeteit szemléltető, legrégebb ósláv nyelvű, hercegovinai származású könyve. A nyolcszáz éves kódex földrajzi és időbeni eredetére mindössze egy lapszéli jegyzet utal. Patinás szövegét szerb szerkesztésű ósláv nyelven, fekete és piros tintával írták. A legrégebb magyar nyelvű műkincs az első teljes katolikus magyar Biblia-fordítás, a Káldi György nevével fémjelzett, 1626-os, bécsi nyomtatású Ó- és Újszövetség. A Maticának két restaurált példánya is van e Szent Bibliából, az egyiknél meg lehetett őrizni az eredeti kötést, a másíknál viszont el kellett távolítani az igen sérült kötéstáblákat.

A nemzeti könyvtári státusszal együtt járó kötelességpéldány-szolgáltatás és a nagy jelentőségű könyvajándékozások mellett a

nemzetközi kiadványcsere is jelentős forrása az állománygyarapításnak. A Szerb Matica Könyvtára 54 ország mintegy 320 intézményével létesített cserekapcsolatot. A magyarországi könyvtárakkal is évek hosszú során gyümölcsöző együttműködést folytat. Cserepartnerei közé tartozik az Országos Széchényi Könyvtár, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, a budapesti Egyetemi Könyvtár és Levéltár, a Debreceni Egyetem, Egyetemi és Nemzeti Könyvtár, a Szegedi Tudományegyetem Szláv Tanszéke, a budapesti Szerb Intézet, a Szerb Országos Önkormányzat, valamint több más magyarországi intézmény.

Heinermann Péter

„A Szerb Matica Könyvtárának állománya jelenleg mintegy 4 millió publikációval rendelkezik több mint 130 nyelven, amelyeket 7 olvasóteremben vehet kézbe a felhasználó”

